Universiteit
Leiden
The Netherlands

'Zonder eigen gewinne en glorie' : Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigheden

Dulm, F. van der

Citation
Dulm, F. van der. (2012, February 9). '*Zonder eigen gewinne en glorie*' *: Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigheden*. Uitgeverij Verloren, Hilversum. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/18470

Version:	Not Applicable (or Unknown)
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/18470

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Inleiding

> Onbegrijpelijk vaardig was hij mede, om in zijne voordragingen de ingewikkeldste zaaken zoo uiteen te zetten, dat hetgeen 't hoofdvoorwerp der overweging moest uitleveren, aanstonds in het oog viel, zeggende hij met weinig woorden zeer veel, en sprekende hij altijd klaar, omdat zijne denkbeelden altijd helder waren.[1]

Op 2 februari 1785 stierf Iman Willem Falck,[2] gouverneur en directeur van het Eiland Ceylon, actief tot het laatst,[3] na een kwijnende ziekte in een rusthuis op zijn buitenresidentie het Pas Naklegam.[4] Hij was bijna twintig jaar in functie geweest, een unicum voor een VOC-dienaar in de achttiende eeuw.[5] Ruim een jaar later werd hem door de eerste advocaat van de Compagnie, mr. Frederik Willem Boers, in de vergadering van de Staten-Generaal alle lof toegezwaaid.[6] Door een aantal tijdgenoten en in de literatuur tot en met de jaren zestig van de twintigste eeuw werd steeds hetzelfde positieve beeld over hem opgeroepen. De VOC-historicus Stapel noemde Falck 'de laatste grote figuur van de Compagnie'[7] en Van Kampen vond dat hij de man was die de Maatschappij 'had kunnen redden'.[8] Echter, iedere diepgravende onderbouwing voor deze oordelen ontbreekt. Er heeft tot op heden nimmer gefun-

1 NA, Staten-Generaal, inv. nr. 5476, 'Extract uit het rapport op 19 mei 1786 aan Hun Hoog. Mog. mondelijk gedaan door den Eersten Advokaat van de O.I. Comp. Mr. F.W. Boers' (Colenbrander, *Gedenkschriften* 327-328; Resoluties van de Staten-Generaal over mei 1786 (inv. nr. 2977) vermeldde deze uiteenzetting van Boers niet, hoewel hij wel aanwezig was in verband met een kwestie over de Kaap).

2 Zie woord vooraf, noot 12, voor de schrijfwijze Wilhelm of Willem.

3 In nogal wat publicaties staat abusievelijk vermeld dat hij in 1783 het gouverneurschap had neergelegd.

4 Ten noordoosten van de vesting Colombo gelegen aan de overzijde van de plaats waar het huidige St. Sebastian Canal in de Kelani rivier uitkomt; de oorspronkelijk plek waar de gebouwen stonden, vormt thans een onderdeel van de verwaarloosde wijk Grandpass (Colombo 14); er zijn geen resten meer terug te vinden (waarneming 22 september 2007).

5 Joan Maetsuyker (1606-1678) was 25 jaar onafgebroken Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië; hij spant de kroon qua aaneengesloten dienstjaren van de hoogste Compagniesdienaren.

6 Bijlage I.

7 Stapel, *Geschiedenis van Nederlandsch-Indië, 176*; Anthonisz, *The Dutch in Ceylon,* noot 33-34: 'He was a man of sound judgement and moderate views but at the same time showed a marked energy and firmness in dealings both with his own subordinates as well with the neighbouring court'; *Nieuwe Nederlandsche Jaerboeken 1785 deel XX-2*, 1507-1508: 'een man, welk eene algemeene hoogachting met zich in het graf heeft weggedraagen'.

8 Van Kampen, *Nederlanders buiten Europa*, 194.

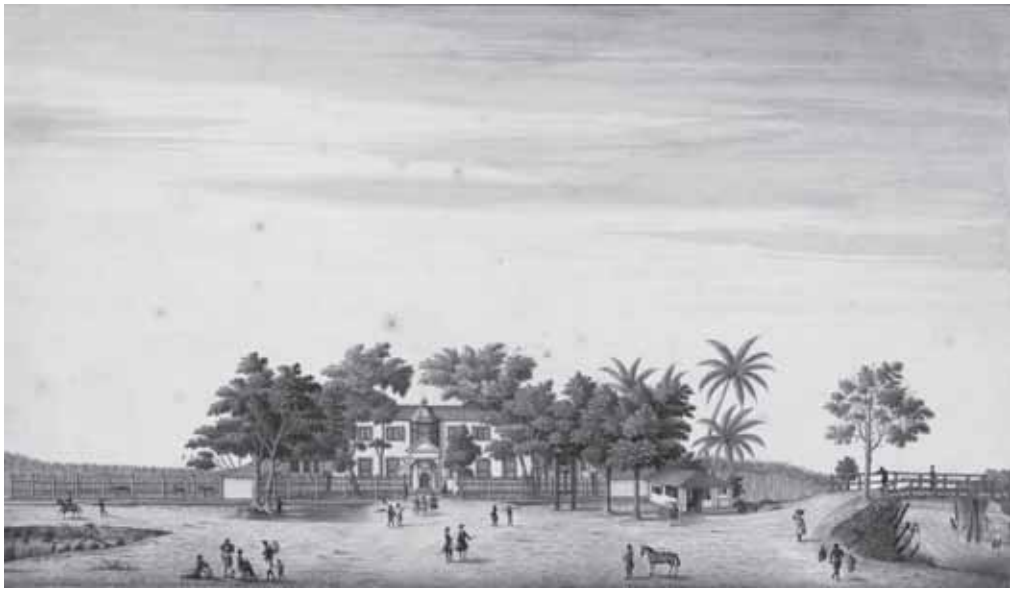

Afb. 1 Buitenplaats van de gouverneur van Ceylon, Pas Naklegam of Grote Pas; aquarel, vervaardiger onbekend, c. 1755 (Collectie Rijksmuseum Amsterdam).

deerd onderzoek plaatsgevonden naar argumenten voor de voornoemde stelling over Falck als 'de laatste grote figuur van de Compagnie'.

Bij mijn onderzoek stuitte ik op het zeer gedetailleerde proefschrift van J. van Lohuizen *The Dutch East India Company and Mysore, 1762-1790* uit 1961, waarin de auteur terecht opmerkt: 'It is a pity that so far no biography of this remarkable Governor of Ceylon has been written. Although Dutch historians generally consider Falck as the last great figure of the Company's history they often display an appalling lack of knowledge about his career by false representation that from 1783 until his death in 1785 he lived the life of a private citizen'.[9] Zijn opmerking heeft niet geleid tot enige actie maar wel bleven positieve geluiden over Falck klinken die niet veel afweken van de korte samenvatting over Falcks leven in het *Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek* en het 'in memoriam' van Boers. Van Goor geeft in zijn proefschrift *Jan Kompenie as schoolmaster* enige onderbouwing aan diens positieve opmerkingen over Falck en vult de bestaande summiere informatie enigszins aan.

Op basis van mededelingen van twee hoge dienaren van de Compagnie, Arnoldus de Lij en Jacob Burnand, geeft Schrikker in haar proefschrift *Dutch and British colonial intervention in Sri Lanka: 1780-1850 Expansion and Reform* als eerste een wat afwijkend beeld over Falck: 'he has been portrayed as someone who wanted to prevent any disturbances in the country whatsoever and who was therefore wary of major changes. With the exception of the cinnamon production, which actually decided upon by his superiors, this seems to be an accurate picture. In these twenty years, Falck took no initiative to begin new projects. He basically sought to maintain peace and order and did not interfere much with inland government of his *dessavas*

9 Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 168, noot 473.

and *commandeurs*'.[10] In een noot bij deze opmerking constateert zij dat Falck de reputatie meekreeg van 'a gentle, disinterested governor';[11] een persoon over wie niet veel is geschreven met uitzondering van zijn rol bij de totstandkoming van het vredesverdrag met Kandy in 1766.

Ook dit negatieve beeld wordt niet onderbouwd, terwijl er toch vragen genoeg zijn: wat waren de kenmerken van Falcks beleid en welke mentaliteit ging daar achter schuil; wie behoorden tot zijn 'inner circle' van vertrouwelingen; hoe was zijn verhouding met de Hoge Regering in Batavia, met de bewindhebbers in Patria – Nederland –, met de Prins, stadhouder Willem V – opperbewindhebber en opper-Gouverneur-Generaal – en met de leden van het bestuur van Ceylon? En, om terug te komen op voornoemde heren De Lij en Burnand, in welke context schreven zij hun kritiek?

De vooraanstaande bestuurskliek in de Republiek in de tweede helft van de achttiende eeuw komt uitgebreid aan bod in Gabriëls' proefschrift over de achtergronden van het Stadhouderlijk stelsel[12] onder Willem V, *De heren als dienaren en de dienaar als heer*. Gabriëls geeft veel inzicht in de onderlinge samenhang en wisselwerking tussen het institutionele, het politieke en personele element ter onderbouwing van de werking van het Stadhouderlijke stelsel. Een link naar de Compagnie, waarin Willem V ging optreden als opperbewindhebber, wordt niet gelegd; de bewindhebbers in Patria en de bestuurders in Azië worden er niet bij betrokken.

Vóór de werkelijke start van het onderzoek medio 2006 was mij niet veel meer bekend over Iman Falck dan de korte biografische schets in het *Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek*;[13] passages van het 'in memoriam' van Boers in Colenbranders *Gedenkschriften*; passages in De Pater *De familie Falck in de Patriottentijd*; Hooft *De Burgher en de Burgemeester*, een merkwaardig en gekunsteld verhaal over twee patriotten, de Ceylonese student Pieter Quint Ondaatje en burgemeester Hendrik Hooft Daniëlsz. waarin Iman en andere familieleden opduiken. Daarnaast was de hooghartige blik van Imans neef Otto Willem Philippus Falck,[14] die sedert eind 1995 boven onze schoorsteenmantel hangt, voldoende mij verder te inspireren.

De informatie en inspiratie was absoluut niet toereikend als basis van een grootschalig onderzoek. Gelet op eerdergenoemde uitspraken over Falcks positie binnen de geschiedenis van de Compagnie mocht ervan worden uitgegaan dat er veel materiaal voorhanden was. Niets leek aanvankelijk minder waar; in de beschikbare archiefbescheiden in de collectie Falck van het Nationaal Archief bevindt zich slechts één document van Iman Willem en geen verdere achtergrondinformatie.

De aanvankelijke opzet Falcks leven te beschrijven vanuit Azië en vooral vanuit Ceylon, waar hij geboren was, werd snel losgelaten. Dit zou weinig inzicht opleveren en geen aanvulling betekenen op de bestaande algemene publicaties over deze periode waarin aan Falck werd gerefereerd.

10 Schrikker, *Expansion and Reform*, 40; zij baseert zich op een brief van Arnoldus de Lij, commandeur van Galle aan zijn neef en bewindhebber Gerard van Vredenburch en Jacob Burnand, gewezen opperkoopman, *Fragments on Ceylon*.

11 Schrikker, *Expansion and Reform*, noot 103, 223.

12 Gabriëls, *Heren als dienaren*, 169: 'Het zo omvangrijke en complexe geheel van ambten en bevoegdheden, van rechten en gewoonten op 'nationaal', provinciaal en lokaal niveau ...; dat de erfstadhouders een quasi-monarchale positie gaf en het opperbewind over de VOC'.

13 *NNBW, VII*, 528-529.

14 Jhr. Otto Willem Philippus Falck is een rechtstreeks voorvader van Catharina Bouwina Tydeman-Falck (1883-1954), grootmoeder van mijn vrouw AnneMarie Tydeman.

Falcks geschiedenis is onderzocht tegen de achtergrond van de bestaande literatuur en officiële correspondentie; afgezet en aangevuld met alle nog aanwezige semi-officiële en privé-correspondentie die bij nader onderzoek verrassend omvangrijk bleek te zijn.

Dit boek wil noch een algemene noch een beperkte biografie zijn, het reikt verder; er zitten elementen in van een prosopografisch onderzoek.[15] Omdat de hoofdpersoon Falck in de Republiek tot het regentenmilieu behoorde en in Azië tot de elite van de gekwalificeerde dienaren, wordt hij afgezet tegen beide elites als geheel. Het eindresultaat moet daarom komen te liggen tussen de biografie en uiteenzetting over de periode Falck met elementen van prosopografisch onderzoek, hier aangeduid als een soort omgekeerd prosopografisch onderzoek.

De reden om voor een biografie te kiezen, zou kunnen worden gevonden in de proloog van het recent verschenen proefschrift van Uitterhoeve, de biografie van luitenant-generaal Cornelis Kraijenhoff[16] – achterneef van Falcks vrouw Doortje geboren De Wendt.[17] De biograaf haalt de inaugurale rede van Renders[18] aan, die een onderscheid maakt tussen twee vormen van biografie, namelijk de traditionele herdenkingsbiografie en de kritisch interpreterende biografie. Uitterhoeve beschrijft Kraijenhoff 'van de wieg tot het graf' en 'in al zijn verschillende aspecten en bezigheden', waarbij de schrijver twee kanttekeningen plaatst, namelijk dat hij schrijft 'voor zover de bronnen het toelaten' en dat hij 'moet roeien met de riemen die hij op zijn weg tegenkomt'.[19] Deze voorbehouden gelden evenzeer voor dit onderzoek naar het leven van Falck.

Uitterhoeve stipt in zijn proloog ook het verschijnsel van de partiële biografie aan en verwijst daarbij naar het proefschrift van Van der Horst dat handelt over Imans neefje Anton Reinhard Falck, een persoon die regelmatig het pad kruiste van de bovengenoemde Kraijenhoff. Van der Horst behandelt de 'vormende jaren van Anton Reinhard', vanaf 1777 tot aan zijn benoeming tot secretaris van Staat in 1813. Hij had voor deze opzet gekozen uit persoonlijke voorkeur en omdat hij vond dat de biografie in de Nederlandse geschiedschrijving 'ten onrechte' verwaarloosd werd. Zijn klacht lijkt te zijn gehoord, want de afgelopen decennia is hierin in Nederland een behoorlijke verandering gekomen. Verder schreef Van der Horst in de inleiding dat men geneigd is het genre van de biografie ouderwets te vinden en prosopografische studies juist te accepteren als modern. Levensbeschrijvingen van vooraanstaande Nederlanders behoren volgens hem een plaats in onze historiografie te hebben. Hij wees hierbij op de 'illustere biografische traditie' in Engeland.[20]

Prachtige opmerkingen hierover en nuttige aanwijzingen zijn nog steeds terug te vinden in *De Biografie. Een inleiding* van Romein.[21] Deze ontrafelt alle facetten van de biografie om daarmee 'op te wekken tot een veelvuldiger en bezonnener beoefening van dit misschien moei-

15 Roorda, *'Prosopografie, een onmogelijke mogelijkheid?'*

16 Uitterhoeve, *Cornelis Kraijenhoff 1758-1840*, 13.

17 NAK/HCA/ inv. nr. 30/336, Cornelis Kraijenhoff aan Iman Willem Falck, 5 december 1780; (Bijlage II) Theodora Rudolpha de Wendt had van moederszijde als grootmoeder Theodora Kraijenhoff (*1699-1769*), zuster van de grootvader van Cornelis.

18 Renders, *De zeven hoofdzonden van de biografie.*

19 Uitterhoeve, *Cornelis Kraijenhoff 1758-1840*, 14.

20 Van de Horst, *Van Republiek tot Koninkrijk*, 14.

21 Romein, *De Biografie.*

lijkste genre van de geschiedschrijving'.[22] In het begin van de jaren veertig gaf hij hier een college over en constateert dat er goede biografieën ontbreken van de meeste grote Nederlanders maar dat daar een kentering in aan het komen is.[23] Zijn gedachten en aanwijzingen hebben er misschien mede voor gezorgd dat er na ruim vijftig jaar werkelijk een geweldige kentering is ontstaan met als hoogtepunt de plaats van de biografie in de Boekenweek 2011.

Als uitgangspunt van het onderzoek naar Falck is een aantal vragen gesteld: wie was Iman Willem Falck precies; waarom koos een vermogende, schrandere jurist afkomstig uit het Utrechtse regentenmilieu (hoewel geboren op Ceylon), die bovendien, zoals uit het onderzoek bleek, wars was van schraapzucht, voor een ongewisse carrière bij de Compagnie?

Maar ik had nog veel meer vragen. Welk beeld bestaat er over de Utrechtse elite in de tweede helft van de achttiende eeuw; wie behoorden tot de bestuurlijke elites in de Oost en in de Republiek? Had er in dit verband tussen deze drie ooit een uitgebreid prosopografisch onderzoek plaatsgevonden onder de hoogste gekwalificeerde dienaren van de Compagnie in de achttiende eeuw? Dit gaat verder dan de noodzakelijke studies naar het personeel van de Compagnie die Meilink-Roelofsz in gedachte had en waaraan door Lequin in zijn werk over de VOC-vestiging in Bengalen vorm is gegeven.

Als aanvulling op de vorige drie vragen zou kunnen worden opgeworpen of de Oost en de Republiek ieder een aparte elite had en of ging het om leden die tot één en dezelfde groep behoorden? Vormde de top van de Euraziatische VOC-gemeenschap, die door sommigen wordt aangeduid als 'Indische clans' wel een afzonderlijke elite? Bleef de Compagnie in de achttiende eeuw wel of niet gedomineerd door de bestuurlijke elite in de Republiek, die wisselend werd beheerst door het stedelijk patriciaat en vervolgens door de stadhouder en zijn *kabaal*, dus werd opgenomen in het Stadhouderlijk stelsel?

En dan verder: waar komt het blijvende positieve beeld over Falck vandaan, toch niet alleen uit zijn lange staat van dienst, zijn onkreukbaarheid en vriendelijk karakter? Waaraan dankte hij zijn positie? Waardoor bleven de goede relaties met de leden van de Hoge Regering in Batavia, de bewindhebbers in Amsterdam en het Hof in Den Haag nadrukkelijk in stand?

Het onderzoek moest zich echter niet beperken tot het beantwoorden van de vele vragen om uiteindelijk te komen tot één van de twee typen biografieën: de 'low en de high biography'.[24] De resultaten moesten méér opleveren; meer inzicht geven in de persoon van Falck, zijn netwerken en zijn familieverwevenheid. Er moest een duidelijke precisering komen over de kringen rond Falck in Utrecht en in de Oost en hierdoor moest aanvullend inzicht ontstaan in een deel van de geschiedenis van de Compagnie, en in het bijzonder over Ceylon en de ontwikkelingen in Voor-Indië in de tweede helft van de achttiende eeuw. Welke rol speelde de gouverneur in de uitermate verwarde politieke ontwikkelingen in Voor-Indië in de verhoudingen met de Britten en Fransen en hun machtige Indiase bondgenoten vóór, tijdens en na de Vierde Engelse Oorlog?

22 Romein, *De Biografie*, 7.

23 Romein, *De Biografie*, 58.

24 Renders, *De zeven hoofdzonden van de biografie*, 37; noemt twee typen: 'low' en 'high' hetgeen betrekking heeft op de grondigheid van het bronnenonderzoek.

Voor dit onderzoek heb ik gebruik gemaakt van de officiële correspondentie die zich bevindt in de VOC-archieven en in de collectie van de Stadhouderlijke Secretarie in het Nationaal Archief in Den Haag en de VOC-collecties uit 'The Dutch Period' in The National Archives of Sri Lanka te Colombo.

De semi-officiële briefwisseling omvatte de uitgebreide correspondentie in het Koninklijk Huisarchief tussen Falck en prins Willem V. De privé-correspondentie bestond uit de in- en uitgaande brieven – in afschrift – aan Falck in de Collectie Hope, in de Collectie Fagel de correspondentie tussen de neven Iman Willem en Otto Willem Falck[25] brieven in de collectie van Johan Warnar Falck alle in het Nationaal Archief; niet geïnventariseerde correspondentie met Pieter Cornelis Hasselaer in de collectie Hasselaer in het Stadsarchief Amsterdam; correspondentie met Guilliaum Titsingh in het archief van de Classes Utrecht in het Utrechts Archief; aan de secretaris van de Hollandsche Maatschappij voor Wetenschappen te Haarlem in het Noord-Hollands Archief te Haarlem, met Leidse hoogleraren in de Universiteitsbibliotheek en in het Herbarium van de Universiteit Leiden. In The National Archives te Kew in Groot-Brittannië werden in het *Archives of the High Court of Admiralty, Prize Papers* allerhande brieven gevonden van familie, vrienden en overige relaties.

De collectie Falck in het Nationaal Archief bleek bij uitgebreide bestudering alleen zijdelings wat informatie te verschaffen via zijn neef Otto. Maar in de *Aanwinsten*[26] kwam correspondentie van beiden met hun oom kapitein-ter-zee Johan Warnar Falck naar voren. Dankzij de hiervóór genoemde Van der Horst, de biograaf over de vormende jaren van Anton Reinhard Falck, kon een zeer belangrijke verzameling aanvullende bronnen bij het onderzoek worden betrokken – Van der Horst wist de persoonlijke correspondentie tussen Iman en Otto, die in het bezit was geweest van Anton Reinhard, veilig te stellen. Deze correspondentie was door zijn bemiddeling terecht gekomen bij het toenmalige Algemeen Rijksarchief, verdween vervolgens uit het zicht en kwam dankzij hem wederom boven water in het inmiddels Nationaal Archief geheten instituut. Van der Horst had er na zijn onderzoek voor gezorgd dat het laatste deel van het archief van Anton Reinhard door Jhr. Ing. Otto W.Ph. Falck[27] in handen van het ARA kwam.[28] De inventarisatie van dit archief stagneerde echter waardoor het kon gebeuren dat de collectie in een kast werd weggezet en zo niet werd toegevoegd aan de reeds bestaande collectie Falck. Over de correspondentie tussen Iman Willem en Otto Willem had diens zoon Anton Reinhard geschreven dat het beiden door 'onbezweken ijver en trouwhartige plichtsbetrachting gelukt was zich een weg te banen tot eer en onafhankelijkheid!' Dit citaat slaat op de verdere ontwikkeling ná hun gezamenlijke jonge jaren in huis bij hun grootmoeder in Utrecht. 'Wij kunnen ons daarvan een begrip maken door het lezen der brieven vervolgens tusschen beiden gewisseld. Onder de papieren die ik nimmer hoop te verliezen …', schreef Anton Reinhard in zijn *Gedenkschriften* die door

25 Collectie Falck 2.

26 Collectie Falck 3.

27 Jhr. Ing. O.W.Ph. Falck was een rechtstreekse nazaat van Otto Willem Philippus, neef van Iman Willem (Bijlage III); zijn beide zoons zetten de enige mannelijke lijn van de familie Falck voort in Nederland; de tweede zoon van Iman's neef Jhr. Jan Adriaan Hendrik werd de stamvader van een Zuid-Afrikaanse tak die aan het begin van de 21ste eeuw zeer talrijk is *Nederlands Adelsboek* (1986).

28 Het archief werd niet door Jhr. O.W.Ph. Falck geschonken maar heel ongebruikelijk door hem aan het ARA verkocht.

H.T. Colenbrander werden verzorgd.[29] Hij merkte in een noot op dat van de gehele correspondentie tussen beiden van de door het 'Rijksarchief verworven verzamelingen niets meer bewaard [was]'.[30] Een paar jaar later ontving hij echter de brieven via Jhr. Edzard K.G. Falck. Colenbrander schreef dat hij het bestuur van het Historisch Genootschap had 'geadviseerd, dat de verzameling, als geheel genomen, m.i. te weinig eenheid van onderwerp heeft dan dat de uitgave van algemeen belang kan worden geacht'. Hij vond de inhoud 'toch grootendeels van particulieren aard om thans te kunnen interesseeren'. De mededelingen over de politieke gebeurtenissen in Voor-Indië tijdens de oorlog tussen de Britten en Fransen hadden hun belang verloren nu over dezelfde periode bronnen beschikbaar waren gekomen van personen die directer betrokken waren geweest bij deze oorlog. Indien hij voor de publicatie van de *Gedenkschriften*, Anton Reinhard's *Commentarius Perpetuus*,[31] de correspondentie had ontvangen dan had hij stellig enige passages uit een brief uit 1780 over een overleg tussen Otto Willem en Boers opgenomen en tevens passages uit de twee extracten van brieven uit 1784 waarin Iman Willem commentaar gaf op de geschillen die speelden in de patriottentijd. Colenbrander stelde Edzard Falck voor over de eventuele publicatie van voornoemde brief en twee extracten contact op te nemen met W.A.F. Bannier, bestuurslid van het Historisch Genootschap; dit leidde in 1919 tot een publicatie in de *Bijdragen en Mededelingen van het Genootschap*.[32] Naar mijn indruk heeft Colenbrander de brieven te eenzijdig en ook te oppervlakkig doorgenomen. Hoe dat ook zij, voor het onderzoek naar Iman Falck waren alle brieven bijzonder waardevol.

Niet alleen in de archieven van de Compagnie in het Nationaal Archief in Den Haag en The National Archives of Sri Lanka in Colombo werden vele collecties geraadpleegd; promotor Groenveld wees mij direct bij het begin van het onderzoek op een aantal brieven in het Koninklijk Huis Archief van Falck aan prins Willem V. Medebegeleider L.J. Wagenaar enthousiasmeerde mij voordat het werkelijke onderzoek was begonnen een blik te slaan in de Hollandse gekaapte brieven onder de Prize Papers in de archieven van de High Court of Admiralty in de National Archives in Kew. Een bezoek dat enige malen werd herhaald in de afgelopen jaren.

Met de voornoemde informatie kon een basis worden gelegd voor het proefschrift. Geleidelijk werden tientallen collecties doorgenomen, omdat lang niet alle inventarissen betrouwbaar bleken te zijn. Via het ontrafelen van Falcks leven en vooral door zijn netwerken konden de bronnen bij elkaar worden gesprokkeld. Overal doken brieven en informatie op over Falck, familie, vrienden, vertrouwelingen, studiegenoten, dienaren en buitenlandse contacten.

29 Colenbrander, *Gedenkschriften*, 55.

30 Colenbrander, *Gedenkschriften*, XI; dit besloeg de door mevrouw Falck-Crommelin in 1913 overgedragen stukken aan het ARA en van de heer Fabius verkregen collectie brieven. De stukken hadden vooral betrekking op Anton Reinhard, enige over Otto Willem en een brief van de Rijks(Hof-)groten uit Kandy aan Iman Willem (NA, *Inventaris van het archief Falck 1913*, 9).

31 De officiële naam die Anton Reinhard Falck gaf aan zijn gedenkschriften was 'Commentarius Perpetuus ofte wel doorloopende omschrijving der doop- en trouwceelen, paspoorten, bullen enz. en andere opene brieven verleend aan Anton Reinhard Falck'.

32 Falck, *Brieven gewisseld tusschen O.W. Falck en I.W. Falck*.

Door Falck werden honderden en honderden officiële en 'privé' brieven geschreven; van de laatste categorie werden gelukkig ruim tweehonderd getraceerd[33] die afkomstig waren uit zijn gehele Compagniestijd. In het Stadsarchief Amsterdam doken in de collectie Hasselaer zeer openhartige brieven op die waren gewisseld tussen de opperkoopman Mr. Pieter Cornelis Hasselaer te Cheribon en Falck die toen secretaris was van de Hoge Regering te Batavia. Er bleek een groot verschil te zijn met de 'privé' brieven die werden geschreven naar Patria. Het was duidelijk dat er geen sprake was geweest dat derden deze correspondentie met Hasselaer onder ogen zouden kunnen krijgen. Het stadsarchief van Bordeaux herbergt in het archief van de familie Monneron 112 brieven en kattebelletjes van Falck aan Louis Monneron, agent van Frankrijk te Colombo van 1781 tot medio 1784.[34]

Door de collectie Hope in het Nationaal Archief werd zicht gekregen op vele belangrijke zaken door de aanwezigheid van uitgewisselde brieven tussen de op één na hoogste bewindhebber van de Compagnie Thomas Hope en Falck vanaf zijn vertrek uit Texel tot medio de jaren zeventig van de achttiende eeuw.

Het 'netwerken' binnen de gigantische hoeveelheid brieven aan de Prins, leden van het Stadhouderlijke Hof, bewindhebbers, gekwalificeerde dienaren in de Compagnie enzovoort in de verschillende collecties in de diverse archieven leverde niet alleen heel waardevol materiaal op maar ook de verhalen en oordeelsvorming over Falck bij derden.

Dit 'netwerken' had ook betrekking op het onderzoek naar het vinden van materiaal over Falck en zijn relaties; daarom werd onderzoek gedaan naar onder andere zijn studiegenoten volgens de prosopografische methode.

Het beeld over Falck is, zoals gezegd, zeer positief gebleven sedert zijn dood in 1785. Het negatieve beeld over de Compagniesdienaren is de laatste decennia door de huidige VOC-historici sterk genuanceerd; zij zijn niet langer collectief de verguisde 'corrupte' dienaren. Het waren vooral de patriotten die begonnen de organisatie weg te zetten.

Van Goor[35] levert in dit verband kritiek op het negatieve beeld van Fasseur[36] die in *Indischgasten* nog steeds schrijft dat bij de VOC nepotisme, corruptie en winstmaking de belangrijkste hulpmiddelen waren om carrière te maken in Indië.

Falcks naam en faam werd ondanks het wisselende oordeel over de 'corrupte' omgeving nimmer bezoedeld. Maar was hij een uitzondering in zijn handelen? In de annalen werden vooral beschrijvingen overgeleverd van schraapzuchtige dienaren, die er alles voor over hadden met ieder mogelijk middel fortuin te verwerven. Velen, waaronder zijn neef Otto schreven naar familie en bekenden in Patria over het verkrijgen van fortuin. Het begrip was in de achttiende eeuw niet negatief zolang dat op eerlijke wijze gebeurde. Iedere burger moest hiernaar streven. Het stond voor meer dan alleen puur winstbejag: het werken onder gunstige omstandigheden was geënt op de idee dat hard werken en het gebruikmaken van gunsti-

33 Bijlage VII.

34 AMB, le fonds Monneron inv. nr. 122 S 11, Iman Willem Falck aan Louis Monneron.

35 Van Goor, *The first Civil Servant in Asia*, 132.

36 Fasseur, *Indologen Ambtenaren voor de Oost*, 23–25; hij merkt ook op dat wanneer de VOC-gezaghebbers benoemd waren; zij zich in hun inkomsten wel moesten voorzien met geoorloofde en vooral ongeoorloofde middelen omdat zij geen traktement genoten. Dit komt echter niet overeen met de werkelijkheid (Fasseur, *Indischgasten*).

ge omstandigheden zouden leiden tot verhoging van het persoonlijk en geestelijk welzijn.

In deze studie gaat het om de analyse van het optreden van een individueel lid uit de elite: Iman Willem Falck, geplaatst tegen de achtergrond van zijn omgeving en getoond als exponent van een bestuurlijke elite in de Republiek en in Azië. Dit als onderdeel van de eerder aangekaarte hoofdvraagstelling van dit onderzoek naar de argumenten achter de stelling dat Falck 'de laatste grote figuur van de Compagnie' zou zijn geweest.

In zijn proefschrift over het geslacht Teding van Berkhout[37] gaat Schmidt bij zijn vraagstelling in op het wezen van vooraanstaande families in de geschiedenis.[38] Hij vraagt zich af of structuur en functie van grootschalige maatschappelijke ontwikkelingen zichtbaar kunnen worden gemaakt in de geschiedenis van een familie; daarnaast stelt hij de vraag of ook omgekeerd de geschiedenis van een familie ons op het spoor kan brengen van intieme en onbekende aspecten van de 'grande histoire'. Zijn vragen speelden eveneens een rol bij het onderzoek naar Falck, want de vraagstelling van Schmidt over de rol van families in de geschiedenis kan ook gebruikt worden bij vragen omtrent de rol en de aard van de netwerken van slechts één lid van een vooraanstaande familie. Hier moet overigens worden opgemerkt dat het familie-systeem, ook toen de internationale positie van de Republiek en de Compagnie al sterk was afgenomen, in de tweede helft van de achttiende eeuw nog steeds een belangrijke rol speelde in de geschiedenis van Azië.

Kan door het ontrafelen van Falcks netwerk en door het nader bekijken van andere netwerken en dan vooral die van de vele deelnemers in hun onderlinge relaties, de één als cliënt, de andere als patroon, ook nieuw inzicht worden verkregen in de relaties tussen dienaren van de Compagnie in Azië en de Staat in Patria?

Lequin beoogde met zijn studie naar het personeel van de VOC in Azië in de achttiende eeuw meer gelijksoortig inzicht te geven in de Compagnie als geheel.[39] Toch vindt hij dat het beeld dat hij schetste niet kan worden samengevat in één algemeen geldende conclusie. Het zou daardoor te veel een definitief karakter hebben gekregen. Er is volgens hem nog genoeg ruimte voor verder onderzoek: 'De mogelijkheid om cultureel en wetenschappelijk interessante individuele achttiende-eeuwse dienaren te ontdekken en aan de vergetelheid te ontrukken, is verre van uitgeput. Ondanks de overrompelende hoeveelheid gegevens over het VOC-personeel blijven de individuele levens van tienduizenden een gesloten boek'. Sinds het publiceren van Lequins tweede herziene druk van zijn proefschrift uit 1982 zijn er meerdere proefschriften en studies uitgekomen waarin de Compagniesdienaren in de tweede helft van de achttiende eeuw een hoofdrol of in ieder geval een grote rol spelen: Raat levert de eerste uitvoerige biografie over het leven van een Ceylonees gouverneur – Joan Gideon Loten[40] –, Nierstrasz gaat in op het enorme belang van de privé-handel voor het voortbestaan van de Compagnie in deze periode en gebruikt de uitvoerige correspondentie van Ceylons gouverneur Lubbert Jan baron van Eck als uitgangspunt;[41] Singh schrijft over de vestiging

37 Schmidt, *'Om de eer van de familie'*.
38 Schmidt, *'Om de eer van de familie'*, 129-130.
39 Lequin, *Personeel*, 218-225.
40 Raat, *Loten*.
41 Nierstrasz, *In the Shadow of the Company*.

Cochin in al haar facetten,[42] waar een aantal hoge dienaren een belangrijke rol speelt onder wie Falcks vriend en vertrouweling Adriaan Moens; Schrikkers *Dutch and British colonial intervention in Sri Lanka* gaat over het transformatieproces op Ceylon, 1780-1815[43] waarin gouverneur Willem Jacob van de Graaff een belangrijke plaats inneemt. Achtergronden over dienaren komen naar voren in twee studies waarin Raben een voorname bijdrage levert, *The World of Jan Brandes, 1743-1808* en *De oude Indische wereld* (Engelstalige editie *Being 'Dutch' in the Indies*).

In de lijn van Lequins onderzoek gaat het proefschrift van Van den Belt verder. In zijn vierluik over het VOC-bedrijf op Ceylon in de achttiende eeuw besteedt hij in het vierde deel extra aandacht aan de 'Dienaren'. Hij bouwt een totaalbeeld op met allerlei kwantitatieve en kwalitatieve achtergrondinformatie en beoordeelt hen als collectief onder andere tegen de achtergrond van de samenstelling van hun groep, hun carrières, perspectief en lotgevallen. Hij gaat in het bijzonder in op de loopbaan van de hoogst geplaatsten. In deze studie wordt een verbinding gelegd naar dat specifieke onderdeel in het onderzoek van Lequin dat handelt over de carrières van de leden van het opperbestuur in Bengalen en de situatie op Ceylon. Lequin schrijft aanvankelijk van plan te zijn geweest een vergelijking te maken tussen de bestuurselite in Bengalen en Ceylon, maar dat het niet zinvol was geweest Ceylon in zo'n vergelijking te betrekken, omdat Ceylon op het punt van personeelsvoorziening een 'gesloten' kantoor was met weinig promotie naar vestigingen elders in Azië. Daarom zou een dergelijk onderzoek naar zijn overtuiging nergens toe hebben geleid. Ten aanzien van het gouvernement Bengalen bestonden wel meer mogelijkheden inzicht te krijgen in de moraliteit van de hogere rangen en ook om een goed beeld te krijgen van het bevorderingsbeleid. Van den Belt stelt in dit verband dat het erop lijkt dat op Ceylon het geheel van favoritisme, familierelatie en sociaal milieu bij de bevordering geen – en zeker geen te isoleren – factor is, maar hij maakt zijn stelling niet waar. Voor Ceylon geeft Van den Belt zelf een voorbeeld van het tegendeel waar hij in het hoofdstuk 'Dienaren' vertelt dat er bij het mogelijk vertrek in 1784 van Van de Graaff als interim-commandeur van Galle in Ceylon zich niemand had aangeboden om hem op te volgen. Gouverneur-Generaal en raden in Batavia hadden toegestaan dat gouverneur Falck zelf iemand zou aanwijzen. Deze schoof zijn vertrouweling en familielid Kraijenhoff naar voren. Natuurlijk was deze goed opgeleid en kwam hij uit de betere milieus in de Republiek, maar hier gold naar mijn mening in de eerste plaats het belang van zijn persoonlijke relatie met Falck, die niet onderkend is.

Om er achter te komen of familiebanden een rol kunnen hebben gespeeld bij dergelijke benoemingen is prosopografisch onderzoek naar de gekwalificeerde dienaren een belangrijk vehikel. Zulk onderzoek kan nader antwoord geven op de vraag welke rol favoritisme, familierelaties en sociaal milieu speelden in de vestigingen van de Compagnie. Daarom zijn bij dit onderzoek naar Iman Willem Falck enige handvatten van de prosopografische methode toegepast om te proberen door de studie naar één persoon meer algemene conclusies te trekken. De nadruk ligt echter op de ontwikkelingen en gebeurtenissen op Ceylon en in Zuid-India die inhoud geven aan Van Lohuizens beeld over 'this remarkable Governor of Ceylon'.

42 Singh, *Fort Cochin*.
43 Schrikker, *Expansion and Reform*.